

Академик МИЈАТ ШУКОВИЋ

НЕЛЕГАЛНА И НЕЛЕГИТИМНА ОДЛУКА ПОДГОРИЧКЕ СКУПШТИНЕ 1918.

У два реферата поднесена на овом научном скупу исказано је становиште да је Одлука Подгоричке скупштине 1918. године легитимна и легална, да су без мана, са историјским врлинама и Одлука и организовање Подгоричке скупштине. То становиште не само да преовлађује него и апсолутно доминира у нашој историографији. Из ње је пренесено у уџбенике историје, средњошколске и универзитетске.

Дуже времена изучавам ову тематику. Обрађујем је у књизи коју пишем већ неколико година са радним насловом: *Стиварање, прво уставно уређење и несјанак 1918. државе Црне Горе*. Изучавањем сам утврдио чињенице које су поуздан основ чињенично–оцјенског налаза супротног цитираном становишту. У овом временски ограниченом времену не могу изнијети утврђене чињенице. Оне ће бити садржане у књизи, чије ћу писање довршити у 1999. години и објавити, надам се, исте или наредне године. Уколико ово моје казивање изазове шири дијалог, то ће ме обавезати да и брже објавим, у посебној публикацији, дио о Подгоричкој скупштини.

Исказујем, међутим, синтетички закључак који сам извео у књизи на основу резултата анализе утврђених чињеница. Знам да је то ризично учинити без изношења чињеница. Али, другог избора нема, сем ћутања, а ћутање би било научно неодговорно када је означено становиште експлицитно исказано у два реферата.

Чињенично–оцјенски закључак је сљедећи:

Прво. Одлуку Подгоричке скупштине, од 26. новембра 1918. године, донијела је противправно и нелегитимно установљена скупштина. Противправно са становишта и међународног и тада важећих права и Црне Горе и Србије. Противправност произлази из чињенице да установитељ и сазивач Подгоричке скупштине и одредитељ њеног задат-

ка да "одлучи о будућем државноправном положају Црне Горе", тада суверене и међународно признате државе – Централни извршни одбор за уједињење Србије и Црне Горе – није имао ни правни основ, ни уставни капацитет, ни легитимитет, да установљава установу надлежну да одлучује о државним питањима и да Подгоричку скупштину снабдије правом да одлучује о државноправном статусу Црне Горе. По томе ко и како га је формирао, ко му је одредио састав, ко га је усмјеравао и финансирао, по томе што му народ Црне Горе, нити један његов територијално организовани дио, није дао, на било који начин, овлашћење да одлучује о државном статусу Црне Горе, тај одбор није имао нити је могао имати легитимитет и правни основ да установљава орган, скупштину или неки други облик органа, са надлежношћу да одлучује о положају и статусу државе Црне Горе и црногорског народа.

Имао је право само да установи политички форум унионистичког покрета у Црној Гори и да га сазове. Ништа више од тога. По начину настанка, по својствима, по суштини, Подгоричка скупштина и била је политички форум униониста у Црној Гори, а не орган легално и легитимно снабђевен овлашћењем и капацитетом да одлучује о опстанку црногорске државе и другим питањима о којима је одлучила, донесеном Одлуком. Није имала ни легални основ ни легитимитет, да доноси за све обавезне одлуке.

Централни извршни одбор формирала је друга држава на територији суверене државе Црне Горе. Друга држава га је утиснула у државно и друштвено ткиво државе Црне Горе. Обоје је учинила са гажењем суверенитета државе Црне Горе, њеног Устава, права Србије, међународног права и универзалних политичких начела. Народ Црне Горе, или било који његов дио или било који легални и легитимни орган Црне Горе, том одбору није дао овлашћење и мандат, ни на који начин, за одлучивање о било ком питању. Састав Одбора одређен је мимо народа и органа Црне Горе. Стога ни по једном правном пропису или начелу међународног права и права Црне Горе и права Србије, тада важећим, нити по једном универзалном политичком начелу, није представник народа Црне Горе. Доследно томе, није имао правног основа и легитимитета да установљава скупштину за одлучивање о државним питањима државе Црне Горе и да скупштини коју установљава или било коме друго својом одлуком даје право, мандат, правно ваљан и легитиман да "одлучи о будућем државноправном положају Црне Горе".

Правни су аксиоми: "Тек оно што сам имаш можеш другоме дати" и "Ко прими што му не припада треба да поврати".

Централни извршни одбор и сам је то исказао тиме што одлуку коју је донио није засновао позивом на било који правни пропис, међународни, пропис Црне Горе или Србије, ни на било које политичко

начело. Универзално или друго. Тиме је исказао да су њен основ и утемељење, умјесто право и легимитет, самовоља и присвајање, без легалног и легитимног основа, власти у Црној Гори и над Црном Гором. Самовоља и присвајање осигуране силом војнополитичке моћи и надмоћи.

Избори састава Подгоричке скупштине, њених "посланика", противправно су и расписани и спроведени. Потпуно супротно тадашњим изборним начелима важећим у Европи.

Спроведени су са низом веома крупних нерегуларности и када се мјери по правилима по којима су избори расписани.

Изборима са таквим својствима не утврђује се нити је фактички утврђена стварна слободна воља *већине* народа Црне Горе. Са таквим изборима не стиче се, нити је могла стећи Подгоричка скупштина, легимитет да се одлучује о држави Црној Гори и о судбини народа Црне Горе.

Легалитет да одлучује о тим питањима она није стекла нити је могла стећи ни по којем основу. Није га могла стећи зато што је тада важећи Устав Црне Горе утврђивао да је Црногорска народна скупштина, чији су посланици изабрани на легалним изборима, тада имали пуноважни мандат, представник народа који је надлежан да доноси одлуке о тим питањима. Представник народа коме су противустановљено противправно негирани и уставне компетенције и легитимни мандат установљаванем Подгоричке скупштине и давањем јој компетенција Црногорске народне скупштине. Суштину не мијења чињеница да у том моменту неки дјелови Црне Горе нијесу имали представнике у Црногорској народној скупштини. То се могло ријешити, без препрека и тешкоћа, *дойунским* изборима на тим подручјима. На то је и обавезивао тада важећи изборни закон.

Противправним доношењем Одлуке, Подгоричка скупштина је прекршила императивна и обавезујућа одређења тада важећег Устава Црне Горе.

Укупност свега тога чини правно *ништивном* одлуку Централног извршног одбора којом су: установљена Подгоричка скупштина, одређено да она "одлучи о будућем државноправном положају Црне Горе", прописана правила за избор њеног састава, расписани избори и сазвана установљена скупштина. Правно *ништивним* и по међународном и по унутрашњем праву.

2. Историјски је прогресивна идеја уједињења југословенских народа и земаља. За мене је то неспорно и сада последице разбијања шесточлане Југославије, ма колико да је потрошено ријечи да се докаже да је "Југославија гробница" овога или онога њеног народа.

Историјска ситуација 1918. омогућила је и опредјелила потребу, нужност и оправданост формирања југословенске државе. И да Црна

Гора буде њен саставни дио. Црна Гора и није имала историјски оправданог разлога да буде ван те државе. Чак и да је имала интерес за то и да је хтјела да буде ван ње, није јој могло то бити. Тадашње вријеме и све околности опредјељивали су и диктирали да Црна Гора мора бити у њој као њен саставни дио.

Народ Црне Горе заиста је био и расположен и опредјељен за уједињење са другим југословенским народима и земљама, сагласно изворној и аутентичној садржини те идеје. Против тога није био ниједан релевантан чинилац у Црној Гори. Можда само евентуално по којој појединач. Против тога нијесу дјеловали ни противници Одлуке Подгоричке скупштине.

То су утврђене историјске истине.

Те истине саме по себи, међутим, ништа одлучујуће не казују о суштини, карактеру, легалности, легимитету Одлуке Подгоричке скупштине и те скупштине. Нити то даје њима историјску вриједност и оправдање. Њихов карактер, њихову историјску вриједност, њихово историјско значење и оправдање, примарно одређују и опредјељују њихова својства. Тек пошто се утврде њихова својства и оцијене, слиједи њихово оцјењивање у релацији њиховој са идејом уједињења и стварном потребом да Црна Гора буде у саставу југословенске државе.

Историјска ситуација уопште, ни потреба установљења југословенске државе, наине, нијесу захтијевали, поготову не императивно, уништење идентитета и индивидуалитета политичко–народносне, културне и друге самобитности Црне Горе, црногорског имена, и њено безимено утискивање и инкорпорирање у државно ткиво Србије. Ни под условом да су захтијевали, а нијесу императивно ни то захтијевали, већ зависно од договореног облика југословенске државе, укидање сваког облика и степена државности Црне Горе, па и државности са својствима државности федералне јединице. А суштина и смисао Одлуке Подгоричке скупштине од 26. новембра 1918. године, је: не само уништење државности Црне Горе, црногорско обездржављење, него и, истовремено са тим, ликвидирање, поништење, политичко–народносног, културног и сваког другог посебног црногорског индивидуалитета у оквиру створеног државноправног устројства.

Одлука Подгоричке скупштине *одбацује* суштински смисао и садржину изворне и аутентичне идеје уједињења југословенских народа и земаља, широко прихваћене и од народа Црне Горе. Идеје која је била на линији стварних интереса народа Црне Горе и чијем је остварењу заиста тежио црногорски народ.

Наине, смисаоне и садржинске одреднице идеје уједињења југословенских народа и земаља, према разливеним приказима елемената њеног смисла и њене садржине исказаним у литератури, укључујући и познате пјесме, су: свака самостална држава, сваки југословенски народ, свака до уједињења државно или територијалнополитички обли-

кована народна заједница – у пјесми означени као листови једног пољка, који уједињено чине цјелину, а истовремено је сваки самосталан и у природном развоју равноправан са другим листовима – самостално и *равнојправно* са другима, учествује у одлучивању о уједињењу, о основама, карактеру и облику државе која се ствара уједињењем, о њиховом положају у уједињеној држави, и да све заједно, у односима равноправности, уређују односе и заједнички одлучују у уједињењем створеној држави. Са узајамним уважавањем идентитета, националног и државног, културног и другог, сваког ујединитеља. Без подређивања било кога. Без самовољног и противправног преузимања власти на територији једног ентитета од стране било код другог ентитета.

Идеја уједињења, дакле, одређује да је уједињење *удруживање* у заједништво, које не потире, не поништава, већ подразумијева очување идентитета, индивидуалитета, субјективитета ујединитеља. Ако не у државној форми (што унапријед није искључивано а подразумијевано је да се то утврди споразумом о уједињењу, што казују у уставном поступку подношени пројекти о федерацији, образлагани и садржином идеје о уједињењу), оно у споразумно утврђеној форми народно-политичких заједница људи и народа сваког субјекта који се уједињује.

Насупрот томе, Одлука Подгоричке скупштине садржином, смислом и дометом не само укида државу Црну Гору, него и Црну Гору као народноснополитичку и културну заједницу људи и народа. Укида и посебност црногорског народа, која се огледа, поред осталог, и у његовим особеним и посебним потребама и интересима; лишава га индивидуалитета, субјективитета, његовог права – историјског, природно припадајућег јој и легитимног – да одлучујуће, па и у оквиру заједништва равноправно са другима, управља собом и својом судбином, да одлучује о својим егзистенцијалним потребама и интересима. Противправно предаје Црну Гору, и као народноснополитичку заједницу и народ Црне Горе, на управљање власти до тада друге државе, династији друге државе и обавезује их да јој се покоравају, без утврђивања било каквих начела о квалитету и каквоћи тог управљања, без устављенења било којег нивоа локалне самоуправе, било које врсте аутономије, културне или друге. Лишава Црну Гору и народ Црне Горе историјског права да учествују, као самосталан субјект и равноправан са другима, у процесима одлучивања о уједињењу југословенских народа и земаља, условима тог уједињења, облику државе створене уједињењем, њеном карактеру и устројству. Предаје то њихово право династији Карађорђевића, династији друге државе, да га самостално врши, без обавезе да од њих тражи изјашњење и мишљења. Даје тој династији овлашћење да суверену државу Црну Гору третира као и сваки дио Србије, као што третира Шумадију, Мачву и слично. Искључу-

је могућност да и црногорско име буде укључено у разматрање приликом обликовања имена нове државе. Искључује да Црна Гора буде конституент југословенске државе.

Дакле, Одлуком Подгоричке скупштине *одбачена је*, у односу на Црну Гору, суштина југословенске идеје *и замијењена* искључењем Црне Горе из процеса остваривања идеје уједињења са свима. Са њеним инкорпорирањем у државно ткиво државе Србије.

Статус и положај Црне Горе, Одлука Подгоричке скупштине и не решава кроз процес уједињења *свих*, него кроз "призму ширења Србије". Ширења на начин што се ништи субјективитет Црне Горе.

Разлика је и концепцијска, филозофскополитичка, и стварносно најконкретнија.

Замјена идеје уједињења са присаједињењем Црне Горе Србији, није извршена изјашњавањем и вољом народа Црне Горе. Њу је *изборио*, како би рекао Перић "духовном диктатуром", унионистички покрет, организован, усмјераван и финансиран од друге државе, од Србије, војно и дипломатски снажно подржан.

Ниједан податак из тадашње црногорске стварности не казује да се *већина* народа Црне Горе, на било који начин, определијела да се идеја уједињења замијени идејом присаједињења Србији, са губитком црногорског идентитета и индивидуалитета, што је учињено.

Нема ни податка који би казивао да је то од народа Црне Горе неко и тражио. То није тражено ни у изборном процесу за избор састава Подгоричке скупштине.

Нико није ни утврђивао, ни утврдио, да су расположење и политичка воља тадашњег народа Црне Горе били да се Црна Гора једноставно присаједини Србији, да се инкорпорира у државно ткиво Србије, са лишавањем Црне Горе и црногорског народа индивидуалитета и субјективитета, да се подреди власти и поретку Србији. Ниједан дио народа то није исказао ни путем референдума, ни путем од њега на легалан начин изабраних представника, ни на било који други демократски начин политичког изјашњавања и утврђивања политичке воље грађана.

Историја, менталитет, самосвојност, особености схватања достојанства и друга особена својства црногорског народа, међутим, упућују више на то да црногорски народ, да *већина* народа Црне Горе ни тада, као и у периоду 1903–1911, није жељела уједињење са Србијом под условима и на начин како је одређено Одлуком Подгоричке скупштине. На то упућује и одлучно супротстављање, у периоду 1903–1911. године, усмјерењима мијешања Србије у унутрашњи живот Црне Горе и покушајима надређивања Србије Црној Гори.

Упућује на то и чињеница да је државно вођство Црне Горе, изражавајући интересе народа Црне Горе, 1914. године званично предложило Србији да се обје државе уједине у унију, што је политичкофи-

лозофски и стварносно потпуно другачија концепција од остварене Одлуком Подгоричке скупштине. Концепција која је стварно уједињење, а не присаједињење.

О предлогу за уједињење у унију, вођени су званични разговори. Прекинути су отпочињањем рата. У разговорима се Никола Пашић, у својству легитимног представника државе Србије, изјаснио да је унија рјешење које одговара интересима оба народа, и за рјешење да се у унији, која ће се створити, очувају индивидуалитет и субјективитет и Србије и Црне Горе, њихова посебност. Да буду равноправне.

На то упућује и на више мјеста неповезано и неорганизовано исказивање, у току избора састава Подгоричке скупштине, опредељења за концепцију уједињења Црне Горе "руку под руку и равноправно са Србијом". Концепцију која је тада означавана појмом "условно уједињење".

Мотиви, разлози, суштина и циљеви, ширина и укоријењеност у социјално ткиво народа Црне Горе, Црногорског народног покрета отпора Одлуци Подгоричке скупштине, испољеног у децембру 1918. и јануару 1919. године, на то такође упућују. Покрета који је обухватио територију Црне Горе до ријеке Таре. Који је по броју припадника и подржавалаца био "масовнији од покрета униониста, бранилаца Одлуке Подгоричке скупштине", како констатује Јован Ђетковић у својој књизи *Ујединишћељи Црне Горе и Србије* (стр. 331–335). Као тадашњи истакнути униониста и учесник у сламању тог отпора, Ђетковић не би имао разлога да увеличава број оних који су дјеловали против Одлуке Подгоричке скупштине. Покрет чије је руководство 3. јануара 1919. године издало јавни докуменат у коме изричито исказује да је за уједињење, али да се остварује путем "народног самоопредељења, према постојећем црногорском уставу и праву". Предлози за стварање уније државе Црне Горе и Србије, предлози за "условно уједињење" исказани у току избора за Подгоричку скупштину, више самосталних иступа интелектуалаца, казују да су бројни Црногорци били против "безусловног уједињења".

Политичка воља народа Црне Горе за уједињење са другим југословенским народима и земљама и са Србијом, на равноправној основи, и са очувањем црногорског идентитета, индивидуалитета, субјективитета и самобитности, дакле, никоме, па ни Подгоричкој скупштини, није давала легитимитет за доношење одлуке са садржином, смислом и дејством Одлуке Подгоричке скупштине. Није дала и није могла дати зато што је једно и одвојено опредељење за уједињење, а друго су: ништење црногорског индивидуализма и субјективитета, одузимање црногорском народу историјског и легитимног права да учествује равноправно са другима, у одлучивању о уједињењу, прецизирању слова и начина уједињења, о свом положају у уједињеној држа-

ви, подређивање другоме и остало што садржи Одлука Подгоричке скупштине.

3. Одлука Подгоричке скупштине није ни аутономно изграђено и садржински обликовано одређење било кога у Црној Гори. Ни са легитимитетом, ни без њега.

Одлука је иницирана, изњедрена, садржински обликована од чинилаца изван Црне Горе. Од организационо–политичке експозитуре владе друге државе, Владе Србије. Братске државе, али друге државе. Експозитуре са називом Централни извршни одбор за уједињење Србије и Црне Горе. Одбор који је извршавао искључиво политику и одређења Владе Србије о "сједињењу Црне Горе са Србијом." Тај Одбор текст Одлуке, као готов акт, предао је, у писаном облику, Подгоричкој скупштини да га усвоји. Својом активношћу на обезбјеђивању да у саставу Скупштине доминирају унионисти и у току засједања тај одбор је и *издејсџивовао* да Скупштина усвоји текст Одлуке од њега израђен, не само без измјене или допуне, него и без расправе, без иједне ријечи исказане о његовој садржини. У атмосфери неримјереној парламентарном одлучивању. Испод стандарда за доношење одлука у парламентима. Погодној да страствени политички вербални настртаји надвладају и онемогуће разборитост и самостално одређење поједицаца.

Одлука Подгоричке скупштине, дакле, израз је воље и одређења Владе Србије, која је преко своје експозитуре (афилације) у Црној Гори функционализовала Подгоричку скупштину да ту вољу и то одређење изрази у правно регулативном акту, са привидом да изражава политичку вољу и расположење свеколиког народа Црне Горе. Функционализована је да буде "гласачка машинерија" за доношење акта сачињеног изван ње.

Ондашњи униониста др Никола Ђоновић, са позицијом која му је омогућавала да зна све битно о смјеру, садржини и начину рада вођства унионистичког покрета у Црној Гори, што доказује и садржина његових радова, у свом раду – *Марко Даковић са својим друговима*, (његов Легат у Архиву на Цетињу) о овом пише: Одлука Подгоричке скупштине резултат је политике "београдских дворских и политичких кругова да Црна Гора прихвати династију Карађорђевића" ... Подгоричка скупштина "је изгласала оно што се очекивало у Београду, да она прва изгласа јединство са династијом, а то је монархију, јер се у Београду претпостављало да ће и друге покрајине поћи тим путем" (стр. 150 и 203).

И Саво П. Вулетић, учесник Подгоричке скупштине, ранији министар, пише: Подгоричка скупштина "није била друго него некакав митинг са унапријед одређеним учесницима позваним на њега, с напријед спремљеном резолуцијом, коју је митинг усвојио без икакве дискусије". Истовремено изражава своју сагласност да је аутор (Л.Д.)

кога цитира, који себе означава "првокласним ујединитељем", искрено написао и објавио "да је све оно што је решавала Подгоричка скупштина 1918. г. дошло било преко Чакора и у Подгорици је наређено само оглашење тога."

Унесена из друге државе, под њеном пресијом, дата нелегално и нелегитимно установљеној скупштини да је донесе, скупштини која у суштини има карактер политичког форума или митинга, који одржавају унапријед одређени учесници присталица политике те друге државе, Одлука Подгоричке скупштине не може ни по једном ваљаном принципу, правном или политичком, имати ни легалитет ни легитимитет. Независно и од њене садржине.

4. Подгоричкој скупштини и Одлуци коју је донијела легитимитет није могло дати и обезбиједити ни тзв. "револуционарно право изјашњавања и опредјељења у име народа." Тврдња да је то право дало легитимитет и Подгоричкој скупштини и Одлуци коју је донијела, нема ни чињеничну, ни демократску, ни природну, ни правну основу.

1918. године није остварена никаква револуција на тлу Црне Горе. Ни на југословенском тлу. Тадашње самовољно преузимање врховне власти Црне Горе од Централног извршног одбора и све што је он чинио, нема ниједно битно својство револуције. Има само ако се самовољно и на силу ослоњено преузимање врховне власти у једној држави од стране афилације друге државе сматра револуцијом. Наука, међутим, такво чињење не сматра револуцијом.

Ни аутохтоном, ни увезеном револуцијом.

Затим, ниједан правни систем у свијету и ниједан сегмент међународног права, ни наука, не усвајају да тзв. "револуционарно право изјашњавања и опредјељења у име народа", само по себи, даје легитимитет чињењима и одлукама којима се газе важећи уставни акти и поредак. Наука једино констатује да је у реалности, снагом силе, то "право" присвајано и фактички остваривано. Истовремено утврђује да факат његовог остваривања, чињењима којима је оно остварено, није дао легитимитет. Постигнуто остваривањем тог "права" и није опстојало зато што је било легитимно, него из других разлога. Решпектовање постигнутог остваривањем тог "права", такође се не заснива на легитимитету учињеног, него једноставно на решпектовању фактичког стања непромјенљивог у датом моменту.

Још битније је: ма колико да остварено решпектује, као факат, само по основу тзв. револуционарног права наука решпектованим не даје вриједносну оцјену. Чини то искључиво на основу конкретног садржаја чињења и њихових стварних резултата.

Такозвано "револуционарно право изјашњавања и опредјељења у име народа", са садржином каква му се даје у расправама о легитимитету Одлуке Подгоричке скупштине, научно гледано, није право. То

је политички принцип, коме снагу и моћ дају снага и моћ побједника а не правне одреднице.

Такозваним "револуционарним правом" као и "државним разлогом", може се правдати Одлука Подгоричке скупштине, као што се могу правдати и као што су оправдана многа неправда, многа нелегитимна чињења, многе неправде, па и свирепости.

Али, и ако се може правдати, тиме се Одлуци Подгоричке скупштине не може дати легитимитет. Ни доказати њена историјска вриједност, оправданост и прогресивност. Није научно само на основу тога изводити оцјенске закључке о њој, а жмурети пред хиљадама чињења која казују њену суштину и њене дубоке негативне посљедице и за црногорски народ и за српски народ и за онда створену југословенску државу.

Не значи то никако да се легитимитет издиже на ниво бране против свих промјена у држави и у друштву. Народ увијек има то право. Али то је једно, а сасвим је друго вршити насилне промјене у једној држави ради остваривања политике и опредјељења друге државе.

Укупност свега утврђеног чини противправном и нелегитимном Одлуку Подгоричке скупштине 1918. Чини је правно ништавном. То што је она фактички спроведена, не мијења њен правни карактер. Казује само да је иза ње стајала снага толико велика да је могла бити остварена и ако је противправна.

Утврђено чини и казује да Одлука Подгоричке скупштине 1918. грубо повређује суверенитет државе Црне Горе, вријеђа достојанство Црне Горе и црногорског народа. Црној Гори и народу Црне Горе противправно и нелегитимно одузимају читаву серију напријед идентификованих егзистенцијално–судбинских права, која су стекли вјековном борбом за слободу и опстанак, вјековима гајили и чували, које су им други поштовали, па и велике империје. Која им природно припадају. Која су природно неотуђива од њих, што су потврдили историјски токови који су определијели да Црна Гора и народ Црне Горе та права поврате себи у вријеме образовања федеративне Југославије.

Истовремено, по свему што је довело до њеног доношења, непоштовање је, потцјењивање је и подређивање црногорског народа и читавог народа Црне Горе.

С друге стране гледано, није допринијела стварању стабилне и просперитетне југословенске државе. Напротив, допринијела је успостављању констелације политичких односа и снага која је омогућила обликовање унитаристичке и централистичке југословенске државе, а које је проузроковало њену нестабилност, слабио је изнутра и водило њеном нестајању.

5. Одлука Подгоричке скупштине имала је и једно позитивно дејство. Састоји се у томе што је пуних седам деценија служила као један од ослонаца одбране интегритета југословенске државе створене 1.

децембра 1918. године. Одбране која је била прогресивна, иако држава која је тада створена народима у њој, нарочито црногорском народу, није давала оно што су они од ње очекивали и што им је објективно могла дати да су њен облик и њено устројство били другачији. Прогресивна онолико колико је било прогресивно оснивање, постојање и очување те државе. А било је прогресивно.

Ослонац за то није постала својом садржином, него привидом о њеној садржини створеним интерпретацијама, којима је њена стварна садржина прилагођавана потребама те одбране. Привидом да је она имала велики значај у стварању заједничке југословенске државе, створене 1. децембра 1918. године. И привидом да она има пуни легалитет и легитимитет, да је заиста свом својом садржином изражавала вољу црногорског народа и већине свих грађана Црне Горе.

То позитивно, ма колико да је мало у односу на негативно што је донијела, није исправно негирати, занемаривати и одбацити. Наравно, уз јасно разликовање да је једно корисна употребљивост Одлуке Подгоричке скупштине, а друго су, сасвим друго су, њена садржина, њен легалитет и легитимитет, њена историјска вриједност и њено значење.

Њена употребљивост и њено коришћење за позитивне сврхе, не мијења и не може измијенити њену противправност и нелегитимитет. То би било само под условом да је валидно и прихватљиво Макијавелијево начело – да циљ оправдава средство и сваки начин његовог постизања. Наука је, међутим, доказала да то начело није валидно, нити друштвено прихватљиво.

Одлука Подгоричке скупштине, дакле, потврдила је животну верификовану истину, исказану изреком – ма колико да је нешто негативно, није лишено и нечега позитивног. Нелегитимност и противправност њена, њено ништење црногорске самобитности, нијесу искључили да њено дејство донесе и извјесне друштвене користи.

Потврдила је, међутим, и другу страну истине – ни позитивно није лишено и нечега негативног. Дијалектика живота и дејства чињења. Њено интерпретативно коришћење као ослонаца за одбрану интегритета југословенске државе створене 1. децембра 1918. године, иако по циљу друштвено позитивно, имало је и једну врло негативно импликацију. Вршило је функцију препреке историчарима, правницима и другима, да одговорно смјело прочитају и јавно кажу шта је стварна садржина Одлуке Подгоричке скупштине. Она њена садржина која је њеним формулацијама експлицитно исказана, а што је њена стварна садржина неисказана на изричит начин, што је нелегитимно и противправно у њеној основи и у њој самој. То се може с разлогом придружити цитираном Перићевом објашњењу зашто је у нашој историографској литератури хорски хваљена.

6. Све напријед утврђено и казано не садржи, нити може значити, да је требало да Црна Гора и црногорски народ 1918. године, остану изван тада створене југословенске државе.

Историја и ондашње вријеме, који су главни чиниоци стварања југословенске државе, као и стварни интереси народа Црне Горе, одређивали су и тражили укључење Црне Горе у државу југословенских народа и земаља. Али равноправно са другим. У датим околностима 1918. године, она није могла ни остати изван југословенске државе.

Овдје и није ријеч о томе да ли је или не Црна Гора 1918. године требала или не бити у заједничкој југословенској држави. Овдје је ријеч само о томе како се она нашла у тој држави, са каквим положајем и зашто са тим положајем, а не другачијим, примјеренијим њеној историји и њеним својствима, какву је улогу у томе имала Одлука Подгоричке скупштине, са садржином коју има, те како стоји са њеним легитимитетом и легалитетом.